

Las mujeres y el desarrollo humano

Martha C(raven) Nussbaum

Barcelona, Herder, 2002

Quan vaig acabar de llegir per primera vegada el llibre *Las mujeres y el desarrollo humano* de Martha C. Nussbaum, estava tan entusiasmada que vaig enviar mails a les meves amigues per comunicar la bona nova. De fet, recordo que ja fa anys que, al Seminari Filosofia i Gènere de la Universitat de Barcelona, Carme Castells va fer la presentació de l'autora i vaig córrer a comprar-me l'única obra que aleshores estava traduïda, *La fragilidad del bien. Fortuna y ética en la tragedia y la filosofía griega* (Visor, 1995). La resposta al meu mail per part de Rosa Rius va ser de compartir totalment el meu entusiasme i em va recomanar consultar per internet què es deia de la Nussbaum alhora que m'enviava una entrevista del *The New York Times Magazine*¹ del 21 de novembre del 1999 que parlava d'ella. I repassant la meua llibreria també vaig trobar el llibre que reproduceix un debat de més d'una dotzena d'intel·lectuals sobre *Los límites del patriotismo. Identidad, pertenencia y "ciudadanía mundial"* (Paidós, 1999) a partir del text de Martha C. Nussbaum *Patriotismo y cosmopolitismo*. Tot això per dir-vos que fou una llàstima no fer la ressenya en aquell moment i que ara que ja ha passat mig any, després d'una segona lectura en diagonal del llibre, ja no és ben bé el mateix.

Què em va agradar del llibre? D'entrada saber-ne la gènesi. A mi, m'impresiona que una professora de filosofia clàssica, l'any 1986, sigui invitada per l'economista Amartya Sen i trobi el seu lloc a l'Institut Mundial per al Desenvolupament de la Recerca en Economia (WIDER, World Institute for Development Economics Research) convençuda que la filosofia pot i ha de poder fer la seva contribució a la solució dels problemes urgents de la humanitat.

També em va agradar constatar com per fer una obra com aquesta es necessita molta gent i molt diversa al voltant per discutir, per contrastar, per continuar i el reconeixement d'aquestes relacions i aportacions enriqueix el valor de l'obra i de la seva autora.

Em va agradar que tingués un record d'admiració i estimació per la seva sogra, un reconeixement de la genealogia femenina en la figura d'una dona que, havent estudiat, no va poder fer carrera per tenir cura de la família i que només al final de la seva vida va poder participar en algun debat universitari. I m'he quedat amb les ganes de saber com es deia la seva sogra, ja que aquest costum d'agafar el cognom del marit invisibilitza en aquest cas el cognom d'una dona que havia nascut a Galícia i s'havia educat a Viena a principis del segle XX.

¹ Traduïda per Carme Castells en aquest mateix volum.

I em va agradar molt que Martha C. Nussbaum tingués voluntat de fer una obra d'argumentació feminista entenedora per a un públic ampli i que prometi que ja farà l'obra acadèmica més completa més endavant. L'autora es mostra crítica amb "certa filosofia feminista, particularment del tipus influït per la teoria literària postmodernista, [que] ha implicat un tipus d'abstracció que allunya la ment de la realitat i que no ens ajuda a veure o a comprendre millor la vida real de les dones" (p. 39). Malgrat que el seu plantejament sigui teòric introdueix els seus arguments a partir de la narrativa de les històries de vida de dues dones hindús concretes: Vasanti que treballa a l'Associació de Treballadores Independents (SEWA, Self-Employed Women's Association) i Jayamma que va treballar quaranta-cinc anys en una bòbila carregant maons. L'autora reconeix que és doblement estrangera i estrangera respecte a la realitat de la Índia, però el seu projecte no és el de la científica social que ha de registrar la realitat sinó el de la filòsofa teòrica que defensa que la filosofia té un valor polític i un lloc que no pot ser ocupat per altres tipus d'investigació empírica. També és conscient que el mètode narratiu que emprava en alguns moments de la seva obra li serveix per subratllar la importància política de la imaginació i de les emocions.

El llibre té cinc parts. La introducció porta per títol Feminisme i desenvolupament internacional. La primera és En defensa dels valors universals. La segona sobre Preferències adaptatives i opcions de les dones. La tercera discuteix El paper de la religió. La quarta parla de l'Amor, la cura i la dignitat. I finalment hi ha la conclusió, l'índex onomàstic, l'índex analític i la bibliografia.

Els temes de pobresa i desenvolupament, afirma Martha C. Nussbaum que a l'actualitat només es poden encarar correctament des del feminisme, i el repte que es planteja en aquest llibre és trobar les normes universals de capacitat humana que siguin centrals per a les finalitats polítiques, ja que el feminisme internacional té la necessitat de fer recomanacions normatives que vagin més enllà de les fronteres culturals, nacionals, de religió, de raça i de classe. Aquesta és la seva recança:

Tot intent de les feministes internacionals d'emprar un llenguatge universal de justícia, de drets humans, de funcionament humà, per tal d'avaluar vides com les de Vasanti i Jayamma, es troba forçosament que ha de fer front a acusacions d'occidentalització i colonització, malgrat les categories universals hagin estat introduïdes per feministes que viuen i treballen dins de la nació en qüestió. (p. 71)

Com que espero que us llegiu el llibre, m'estalvio explicar-vos com el pensament de Martha C. Nussbaum es passeja amb autoritat entremig d'altres autoritats de tots els temps com Aristòtil i Plató, Kant, Mill, Marx, Rawls, Sen, per fer veure que els drets humans no són en absolut una idea clara i cristal·lina i que els drets foren i són interpretats de diferents maneres i que, quan sembla que hi ha acord, s'emmaskaren importants desacords de fons. L'autora prefereix parlar de capacitats centrals en el funcionament humà (pp. 120 i ss): vida, salut corporal, integritat corporal, sentits, imaginació i pensament, emocions, raó pràctica,

afiliació, relació amb les altres espècies i el control polític i material del propi entorn.

Molt interessant és el tractament que fa en els capítols tres i quatre de dos blocs de problemes bàsics per a les dones de tot arreu: la religió i la família. Malgrat sap que l'educació i la propietat són els temes esperables juntament amb la violació, la violència domèstica i l'assetjament sexual, tria religió i família perquè en aquests s'inclouen d'alguna manera tots els altres problemes. Tracta de com es poden pensar correctament aquest dos temes tan complexos i difícils que són l'estatus polític i legal de la religió i de la família, essencials en la vida de les persones.

Seguint fins al final el trenat de la teoria i l'experiència de vida de les dones, el llibre acaba (pp. 391-392) amb el record d'una cançó cantada per les dones grans del *sangham* de la zona rural d'Andhra Pradesh que expressava originàriament la idea que la vida de les dones és una vida de tristesa, però que ara l'han reescrita d'una altra manera: "Dona, per què estàs plorant? Les teves llàgrimes han de convertir-se en els teus pensaments". I a continuació hi ha la llista de projectes que tenen les dones per millorar la seva vida.

En acabar me n'adono que he començat *in medias res* i que no he dit que Martha C. Nussbaum ha estat professora a les Universitats de Harvard i de Brown i des de l'any 1995 està a la Xicago on fa cursos i seminaris als departaments de filosofia, estudis clàssics, estudis sudasiàtics i dret. Des de la perspectiva feminista val la pena recordar la seva polèmica amb Judith Butler. I de les seves nombroses publicacions, tinc ganes de llegir *Sex and Social Justice* (1999), *El cultivo de la humanidad: una defensa clásica de la reforma en la educación liberal* (2001) i *Upheavals of Thought. The Intelligence of Emotions* (2001).

MERCÈ OTERO-VIDAL
Seminari Filosofia i Gènere